МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАУКОВІ ПРАЦІ МАУП

Засновано у 2001 р.

Випуск 2(29)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2011

УДК 330-339; 321.7; 159.9
ББК 65.9(4УКР)29-2я43
М58

Редакційна колегія

Подоляка А. М., д-р юрид. наук, проф. — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Політичні науки

Антонюк О. В., д-р політ. наук, проф., Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф., Бідзюра І. П., д-р політ. наук, Варзар І. М., д-р політ. наук, проф., Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф., Гончаренко О. М., д-р іст. наук, Піляєв І. С., д-р політ. наук, Хижняк І. А., д-р іст. наук, проф., Шуба О. В., д-р політ. наук, проф.

Економічні науки

Захожай В. Б., д-р екон. наук, проф., Дахно І. І., д-р екон. наук, проф., Дмитренко Г. А., д-р екон. наук, проф., Кукроченко О. В., д-р екон. наук, проф., Пила В. І., д-р екон. наук, проф., Радзієвський О. І., д-р екон. наук, Федоренко В. Г., д-р екон. наук, проф., Шостак Л. Б., д-р екон. наук, проф., Швець В. Я., д-р екон. наук, проф., Баєва О. В., д-р біол. наук, проф.

Психологічні науки

Балл Г. А., д-р психол. наук, проф., Лігоцький А. О., д-р пед. наук, проф., Ложкін Г. В., д-р психол. наук, проф., Приходько Ю. О., д-р психол. наук, проф., Синьов В. М., д-р пед. наук, проф., Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф., Чуприков А. П., д-р мед. наук, проф.

Юридичні науки

Александров Ю. В., канд. юрид. наук, проф., Ануфрієв М. І., канд. юрид. наук, проф., Бородін І. Л., д-р юрид. наук, проф., Бандурка О. О., д-р юрид. наук, проф., Корнієнко М. І., канд. юрид. наук, проф., Марчук В. М., д-р юрид. наук, проф., Подоляка А. М., д-р юрид. наук, Юлдашев О. Х., д-р юрид. наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 4 від 27 квітня 2011 р.)

Міжрегіональна Академія управління персоналом.

М58 Наукові праці МАУП / редкол.: В. Б. Захожай (голов. ред.) [та ін.]. — К. : МАУП, 2001 —
Вип. 2 (29). — К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. — 222 с.: іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику наукових праць публікуються статті науковців, які займаються проблемами розвитку економіки, політології, психології і права.

Для науковців, викладачів, студентів, а також усіх, кого цікавить розвиток науки в Україні.

Збірник "Наукові праці МАУП" зареєстровано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України (свідоцтво від 11.04.02 за № 6048, серія КВ) як наукове видання, в якому висвітлюються результати наукових досліджень в галузях економіки, політології, соціології, психології, права, матеріалів наукових конференцій.

Вищою атестаційною комісією України "Наукові праці МАУП" визнано як фахове видання з політичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/4 від 26 травня 2010 р.) та юридичних наук (за постановою Президії ВАК України № 1-05/5 від 31 травня 2011 р.).

ББК 65.9(4УКР)29-2я43+67.9(4УКР)я43

© Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2011
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011

ЗМІСТ

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ 5

Медвідь Ф. М., Баран В. В.
Концепція української раси Юрія Липи: витоки, сучасне прочитання 5

Автенюк О. А.
Державно-правове забезпечення розвитку системи вищої освіти в Україні: сучасний стан і перспективи 13

Гайдай С. В.
Співвідношення політичної ідеології та політичної науки 18

Гулько О. Я.
Державна служба в контексті сучасних світових і національних змін і трансформаційних процесів 23

Євтушевська О. І.
Проблеми політичного лідерства в сучасній Україні: гендерний аспект 27

Кравченко Т. А.
Критерій легітимності в оцінці політичного процесу у стабільних і перехідних політичних системах 32

Кузьмін П. В.
Взаємодія політики і бюрократії як проблема політичної науки і практики 37

Лазаренко О. В.
Проблема поділу влади: теоретично-методологічні засади розробки та актуальні питання обґрунтування 40

Логвиненко С. В.
Питання національної безпеки України в контексті попередження та боротьби з тероризмом: теоретичний аспект проблеми 43

Масловська О. М.
Поняття партійних систем у сучасному політологічному дискурсі: теорія і методологія аналізу 49

Масловська О. М.
Політичні партії і розвиток парламентаризму в Україні: актуальні питання теорії і практики 54

Тимошин В. В.
Проблеми систематизації принципів державного контролю: державно-правовий аспект аналізу 59

Калашніков В. А.
Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні 64

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ 68

Шконда В. В., Кальянов А. В.
Світовий досвід здійснення пенсійних реформ та його значення для України 68

Ліщитович Л. І. , Мельник П. П.
Еколого-економічні наслідки впливу геомагнітного поля на агроценози 76

Мельник П. П.
Економічні підходи до оцінки впливу магнітного поля Землі на продуктивність агроекосистем 79

Гришин П. М.
Функціонально-цільова специфіка розвитку системи фінансового контролю в Україні 82

Гришин П. М.
Нормативно-правові основи забезпечення державного фінансового контролю: стан і перспективи розвитку в Україні 88

Ейсмонт В. С.
Теоретико-методологічні аспекти економічного зростання, економічного розвитку і розвитку економіки 93

Тумовс Р. А.
Детермінанти сучасного політичного процесу: національний і глобальний вимір 100

Мамченко М. М.
Поняття фінансових ресурсів в аналізі джерел формування капіталу підприємств 105

Мельников А. Е.
Теоретичні аспекти банківської інвестиційної діяльності 110

Остапенко А. В.
Проблеми розвитку і теоретичної реконструкції конкурентних відносин в аналізі ринкової економіки 117

Остапенко А. В.
Концепції і моделі ринкової конкуренції у сучасній економічній теорії 122

УДК 321.02

Р. А. ТУМОВС

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ДЕТЕРМІНАНТИ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 2(29), с. 100–104

Проблема аналізу детермінант сучасного політичного процесу, коли він досліджується не лише в національному, а й у глобальному вимірі, становить одне з найбільш значущих у практичному і теоретичному плані питань сучасної політичної теорії.

Дослідження питань сучасної політичної теорії зумовлюється такими причинами. По-перше, формування політичного процесу не відбувається у вакуумі, а віддзеркалює соціальний розвиток системи, є його невід'ємною складовою. Політичний процес містить у собі результати та досягнення попереднього розвитку суспільства, відповідає сучасним об'єктивним реаліям системи, а також включає проективно-ідеалістичний компонент. Багатофакторна обумовленість політичного процесу визначає характер його суб'єктів та виконавців, прямі та зворотні зв'язки між ними та оточенням, вибір цілей та засобів, місця та часу його здійснення [1]. По-друге, розробка комплексної моделі національної та глобальної детермінації політичного процесу в сучасній Україні сприяє розв'язанню такого важливого та актуального завдання, як формування цілісної стратегії державно-політичного розвитку України та її позиціонування в сучасному світі. Це є не лише актуальним, а й вельми значущим у практичному аспекті щодо визначення майбутніх перспектив і стратегії політичного розвитку нашої держави. По-третє, слід наголосити, що до сьогодні у сучасній політичній теорії відсутня загальна класифікація детермінант нинішнього політичного процесу, що істотно ускладнює розробку цілісної концепції впливу тих чи інших факторів та розвиток політичних процесів як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. Це підвищує актуальність пошуку універсальних теоретико-методологічних моделей систематизації та класифікації факторів впливу на сучасні політичні процеси.

Отже, ставлячи на меті комплексний аналіз національних і глобальних детермінант сучасного політичного процесу, ми маємо розв'язати такі конкретні завдання: а) визначити основні теоретико-методологічні підходи у сучасній політології до класифікації та систематизації детермінант політичного процесу; б) надати політологічну характеристику основних детермінант демократичного політичного процесу на національному рівні; в) схарактеризувати роль "глобальної складової" як однієї з базових детермінант сучасного політичного розвитку.

У сучасній політичній теорії залежно від того, як діють фактори політики, серед них виокремлюють постійно, регулярно і тимчасоводіючі. Водночас до детермінант політичного процесу прийнято відносити ті явища або сфери суспільного буття, які чинять системний, постійний та значущий вплив на перебіг політичного процесу в переважній більшості випадків. Якщо аналізувати головні системні детермінанти, що впливають на формування політичних процесів державного виміру, то серед них найважливішими є: тип економічних відносин та розвиток економіки, соціально-групова та етнічна структури суспільства, соціокультурні детермінанти, які поєднують стан політичної свідомості, психології та культури, традиції, орієнтації, зразки політичної дії тощо. Також однією з вагомих детермінант політичного процесу державного рівня слід вважати зовнішньополітичний чинник – події більш високого рівня, що належать до глобального виміру політичного процесу, але впливають на перебіг політики у певній державі.

Взаємозв'язок політики й економіки сприймається як очевидний факт, зважаючи на те, що вони виступають ключовими сферами суспіль-

© Р. А. Тумовс, 2011

них відносин. Ця теза найбільш глибинно розроблялася в рамках марксистської парадигми, але вплив економічної системи на формування політичного процесу відзначався представниками практично всіх підходів. Особливо детермінацію з боку економіки вивчали теорії модернізації у 50–60-х роках XX ст. та теорія транзиту, що прийшла їй на зміну. Американський політолог С. Ліпсет у 50-х роках поставив питання про залежність перебігу політичних процесів від рівня економічного розвитку і темпів індустріального зростання, стверджуючи при цьому, що чим більше нація досягає успіху економічно, тим більше у неї шансів для того, щоб вона стала нацією демократичною [2; 5]. Представник транзитології А. Пшеворський, у зв'язку з обставинами у Центральній і Східній Європі кінця 80-х років XX ст., у своїх працях також висвітлював економічний фактор політичних змін. У рамках транзитологічного підходу простежується значна кореляція між ступенем конкурентності політичних режимів, відкритістю політичного процесу та успіхами у здійсненні ринкових економічних та політичних реформ.

Іншими детермінантами, що чинять вагомий системний вплив на формування та функціонування політики в державі є класово-групова та етнічна структури суспільства. Для П. Бурдьє політичний процес як такий є відбиттям соціального складу суспільства, а політичний вибір у значно меншому ступені, ніж це зазвичай вважають, є незалежним від класу [3]. Для нього висока позиція у соціально-класовій системі суспільства зумовлює й високі позиції у політичному полі. Безумовно, сам контроль над певним ресурсом ще не гарантує політичний успіх, його зумовлює і можливість швидко й ефективно мобілізувати та реалізувати капітал. Наявність певного обсягу ресурсів ще не гарантує актору конкретних результатів політичного процесу, але високе, домінуюче, класове становище зумовлює вигідну значущу позицію в політиці. Сучасна політика найчастіше намагається задовольнити та врахувати інтереси різних соціальних груп, і боротьба суб'єктів політики за право висловлюватись від певного кола громадян відображає вплив соціальної структури суспільства на політичний процес. Крім того, зміна соціальної структури суспільства часто може бути й завданням політики – наприклад, створення прошарку власників-підприємців як мета процесу приватизації, формування соціальної групи фермерів як завдання політики реформування сільського господарства, створення професійних груп через освітню політику, систему державного замовлення або широкого доступу до вищої освіти.

З часів виникнення національних держав вагомим є вплив на формування політичного процесу державного рівня етнічного фактора. Осмислення народом себе як етнічної нації найчастіше є основою для державотворення. Етнонаціональна структура часто зумовлює унітарну або федеративну форму державного устрою, розвиток політичних партій, конфліктогенність політичного процесу, рівень наявної та потенційної політичної напруги. Більшість держав світу є етнічно гетерогенними, і чисельність, культурний та економічний розвиток окремих етнічних груп, наявність мови і етнічної самоідентифікації у їхніх членів обумовлює внутрішню політику держави в галузях соціального захисту, праці, освіти, культури. Також можна казати, що певна етнічна структура суспільства зумовлює і структуру акторів процесу державного управління – адже поширеними є випадки, коли до політичної та економічної еліти входять представники лише одного етносу. Також на якість політичних процесів у країні впливає група чинників, які можна узагальнено визначити як соціокультурні детермінанти. Це ментальні риси, традиції, політична культура, політична свідомість суспільства, яка складається з політичної психології та ідеології. Для політичних змін у країні велику роль відіграє ступінь її культурної секуляризації, яка відображається у пропорції між віруваннями і настановами, раціонально-аналітичними й ірраціонально-аффективними компонентами оцінювання населенням країни тих або інших політичних реформ, державних заходів тощо.

Оскільки соціокультурні чинники трансформуються в людській свідомості у певні цінності, то абсолютно очевидною виявляється кореляція між політикою і культурою. Ця кореляція стала предметом окремих політологічних досліджень відносно недавно, з приходом у світову науку таких учених, як Г. Алмонд, Д. Пауелл, Л. Пай. Культура поряд з конституційними умовами, на думку Г. Спіро, належить до найважливіших умов динамічної рівноваги політичної системи, адже вона виступає чинником формування політичних рішень. А модель Г. Алмонда безпосередньо включає політичну культуру до базових елементів функціонування політичної системи та перебігу політичного процесу. Учений приділяє основну увагу політичним традиціям і політичній соціалізації як найважливішим компонентам політичної культури і детермінантам політики. При

цьому вплив соціально-стратифікаційних і соціокультурних чинників може виявлятися не лише у вигляді інтересів, політичних установок, мотивів, способів поведінки акторів політичного процесу. Їхня дія може проявлятися у вигляді специфіки розподілу праці в політиці, перерозподілі владних ресурсів, а також особливостей окремих політичних інститутів, структурних характеристик політичної системи. Соціальний і соціокультурний контекст багато в чому визначають ті або інші дії, а також специфіка сюжету політичного процесу. Тому аналіз цих детермінант є невід'ємною частиною дослідження політичного процесу.

Більшість представників сучасної політичної науки детермінанти, що впливають на формування політичних процесів, не можуть однозначно віднести до економічної або соціокультурної площини. Наприклад С. Хантінгтон, вивчаючи трансформаційні політичні процеси, зазначає: "Демократизації сприяють певні економічні та культурні умови. В їх складі існують порівняно високий рівень економічного розвитку та переважання того, що можна назвати західною культурою з її цінностями. У цей час практично всі країни з високим або середньовисоким рівнем прибутку (за класифікацією МБРР), за винятком Сінгапуру, є демократіями" [4]. Для Д. Растоу важливим є не стільки залученність певної спільноти до західних цінностей, скільки відчуття національної єдності. За допомогою порівняльних досліджень Д. Растоу доводить, що демократизація може відбуватися в незахідних країнах (Японія, Туреччина), де члени суспільства зараховують себе до єдиної політичної спільноти [5].

При розгляді зовнішньополітичних детермінант формування політичних процесів державного рівня до них можна віднести такі: національні інтереси і зовнішню політику сусідніх держав; курс і політичні дії найрозвиненіших держав світу; дії наддержавних акторів (союзів держав та блоків); діяльність міжнародних організацій. Зовнішня політика сусідніх держав безпосередньо впливає на внутрідержавний процес у силу близькості економічних, соціальних і культурних зв'язків, що історично склалися, – тривалі торгово-економічні відносини, політична кооперація, конфлікти і війни відбувалися саме між державами-сусідами. А якщо врахувати, що більшість сучасних держав виникли внаслідок розпаду імперій, то культурні й економічні взаємозв'язки між ними стають очевидними. Проте розвиток військових, інформаційних технологій, розростання мереж економічного співробітництва, створення єдиного глобального ринку висунуло деякі держави на лідируючі позиції, що зумовило їх вплив як на всю міжнародну політику в цілому, так і на політичний процес окремих держав. Т. Скокпол у рамках геополітичного аналізу сучасного світу висунув гіпотезу про те, що сучасні соціальні революції взагалі відбуваються в країнах, що займають у глобальній системі невигідну геополітичну і військову позицію [6]. Водночас, міжнародні організації відігравали і продовжують відігравати одну з ключових ролей у здійсненні фінансової стабілізації низки східноєвропейських країн, нерідко виступаючи на внутрішній політичній арені як самостійна сила, що підтримує або засуджує дії уряду. Нерідко політика, яку запроваджували економічні організації МБРР, ЄБРР, МВФ, ВТО щодо країн цього регіону, впливала на внутрішньополітичний розвиток, етнонаціональну політику, результати виборів. Вступ до військових альянсів також був значним чинником електорального вибору, напруженості між політичними силами, що можна спостерігати і на прикладі нашої країни. Приєднання держави до різних декларацій, вступ до міжнародних організацій, інтеграція в наднаціональні утворення впливає на внутрішньодержавний політичний процес – вносячи до нього нові, змінює соціальне й економічне середовище, а також обмежує суверенітет держави як це показано в попередньому пункті.

Природно, що способи впливу цих зовнішніх детермінант є лише загальними теоретичними схемами. Політична історія і сучасна практика наводить безліч варіантів такого впливу, різний ступінь включення держав в глобальні політичні взаємодії – від максимальної гармонізації внутрішньої політики із міжнародною, до відсторонення та ізоляції держав. Вплив зовнішніх детермінант, а також випадкових глобальних факторів є динамічним і може мати неоднакову силу в рамках однієї і тієї самої держави. У сучасній політології існують принаймні три точки зору на проблему співвідношення внутрішньої і зовнішньої політики. Прихильники першої точки зору, як правило, ототожнюють їх. Так, американський учений Г. Моргентау вважає, що сутність міжнародної політики ідентична політиці внутрішній. І внутрішня, і зовнішня політика є боротьбою за панування, яка модифікується лише різними умовами, що складаються у внутрішній і міжнародній сферах [7]. Другий підхід започатковано ще в XIX ст. роботами австрійського соціолога Л. Гумпловіча, який стверджував, що зовнішня політика визна-

чає внутрішню. Вважаючи боротьбу за існування головним чинником соціального життя, Л. Гумпловіч сформулював систему законів міжнародної політики, серед яких найважливішим є закон постійної боротьби між сусідніми державами через прикордонну лінію. З цього основного закону він вивів і другий, який полягає в тому, що будь-яка держава повинна перешкоджати посиленню могутності сусіда і піклуватися про політичну рівновагу. Сенс третього закону у тому, що внутрішня політика має бути підпорядкована цілям нарощування військової сили, за допомогою якої забезпечується виживання держави. Сучасний британський дослідник М. Шоу дійшов висновку стосовно трансформації міждержавних та міжблокових відносин, і згідно з яким екстернальні міждержавні відносини трансформуються в інтернальні відносини в рамках держави з новою формою влади, а саме, усередині глобального комплексу, який концентрує державну владу у формі, відмінній від традиційних форм державної влади, що спирається на принцип суверенітету [8]. Третя точка зору на проблему співвідношення внутрішньої і зовнішньої політики представлена марксизмом і неомарксистськими теоріями, згідно з якими зовнішня політика визначається внутрішньою і є віддзеркаленням і продовженням внутрішніх суспільних відносин. Зміст останніх обумовлено пануючими в суспільстві економічними відносинами та інтересами правлячих класів.

Однак тісний взаємозв'язок зовнішнього і внутрішнього середовища визнається багатьма сучасними ученими. Будь-яка демократизація, як сформулював А. Пшеворський; за визначенням є також інтернаціоналізацією [9], прагненням відкрито сприймати зовнішні імпульси і розвиватися в орієнтації на світові досягнення. Зовнішня детермінація може бути активною і пасивною, позитивною і негативною, такою, що сприяє послабленню або зміцненню політичної системи. Вона може сприяти проведенню економічних реформ або захисту прав людини і національних меншин, зміцнювати ідейний авторитет реформаторів або сприяти створенню навколо перехідної країни сприятливої системи безпеки. Зовнішньополітичні детермінанти повинні розглядатися спеціально й тому, що своєю активністю вони нерідко набувають статусу самостійних у формуванні внутрішньої стратегії політико-економічних реформ. Отже, чинники глобальної політики за масштабністю свого впливу здатні трансформуватися у внутрішньодержавні детермінанти. При аналізі глобального виміру політичного процесу поділ чинників формування на внутрішні та зовнішні детермінанти є не таким однозначним, як при вивченні державного політичного процесу. Виходячи з того, що процес цього рівня є глобальним, тобто охоплює світову політику в цілому, наявність зовнішнього фактора має сумнівний характер. Визначення наявності зовнішніх детермінант глобального політичного процесу можливе при класифікації його за основними сферами людської діяльності. Якщо ми розглядаємо глобальний політичний процес, то внутрішніми по відношенню до нього можна називати суто політичні чинники, а глобальний розвиток інших сфер життя будуть зовнішніми детермінантами його формування та перебігу.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного нами дослідження, можна сформулювати такі висновки. По-перше, формування та розвиток глобального політичного процесу зазнає різноспрямованого та одночасного впливу різних обставин, серед яких є такі, що на певному етапі спричиняють найбільші ефекти. При цьому динаміка глобалізації залежить від трьох детермінант, поєднання яких може надати їй додаткового прискорення, а відсутність якоїсь з них дає наслідки половинчастості й недосконалості, а в крайніх обставинах – навіть зворотні. Цими детермінантами є: характер технологічного прогресу; зрілість політичних відносин; стан теоретичних знань і практичних економічних умінь. По-друге, в умовах глобалізації кардинально ускладнюється структура світового розвитку, трансформуються цінності та норми життєдіяльності людей, видозмінюється система взаємодії між ними (глобальні відносини), утверджується нова модель відносин між суспільствами, встановлюються нові пріоритети у розв'язанні глобальних системних проблем. У результаті цього формується глобальний політичний процес. Структурними елементами його функціонування виступають транснаціональні структури та міжнародні урядові та неурядові організації, які формують свою власну внутрішньо-глобальну систему відносин. По-третє, нині спостерігаються дві основні закономірності щодо еволюції політичного процесу глобального рівня. До них належать глобалізація та фрагментація міжнародних відносин, становлення єдиного, цілісного світу та поява нових форм його розколу. Переважно ці закономірності простежуються, з одного боку, в інтернаціоналізації економічного, політичного та всього суспільного життя, а з другого – у створенні та зміцненні суверенних держав, що на-

магаються реалізувати свої інтереси за межами національно-державних кордонів. Ці тенденції зумовлені не лише політичними інтенціями та інтересами учасників глобального політичного процесу, а й кореспондуються з економічними реаліями, поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, загальносвітовими культурними тенденціями. Певні ризики для світового політичного процесу несе гостре соціальне розшарування між народами та цілими регіонами світу, загрози екологічних катастроф та перспективи вичерпання ресурсів планети, що змушує держави та організації коригувати не лише внутрішню політику, а й виробляти спільні норми та програми на рівні глобальних політичних взаємодій.

Література

1. *Политическая* энциклопедия: В 2 т. / Ред. Г. Ю. Семигин. – М. : Мысль, 2000. – Т. 2. – 250 с.

2. *Липсет С. М.* Сравнительный анализ социальных условий, необходимых для становления демократии / С. М. Липсет, С. Кен-Рюн, Д. Торрес // Междунар. журн. социальных наук. – 1993. – № 3. – С. 5

3. *Бурдье П.* Социология политики. – М.: Socio-Logos, 1993. – 281с.

4. *Хантингтон С.* Будущее демократического процесса: от экспансии к консолидации // Мировая экономика и международные отношения. – 1995. – № 6. – С. 91–94.

5. *Пшеворский А.* Переходы к демократии // Путь. – 1993. – № 3. – С. 13–15.

6. *Мадіссон В.* Сучасна українська геополітика / В. Мадіссон, В. Шахов. – К.: Либідь, 2003. – 282с.

7. *Morgenthau H.* Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. – N. Y. : Alfred A. Knopf, 1967. – 321 p.

8. *Shaw M.* Theory of the Global State: Globality as an Unfinished Revolution. – Cambridge : Cambridge University Press, 2000. – 400 p.

9. *Пшеворский А.* Переходы к демократии // Путь. – 1993. – № 3. – С. 33

Досліджується специфіка перебігу розвитку політичних процесів у сучасних демократичних політичних системах в аспекті впливу на них різноманітних факторів. Схарактеризовано механізми впливу цих факторів на розвиток держав на національному рівні та в глобальному контексті формування системи демократичних цінностей, принципів та орієнтирів.

Исследуется специфика протекания и развития политических процессов в современных демократических политических системах в аспекте влияния на них различных факторов. Дана характеристика механизмов влияния этих факторов на развитие государств на национальном уровне и в глобальном контексте формирования системы демократических ценностей, принципов и ориентиров.

The article investigates the specifics of the development of political processes in modern democratic political systems in the aspect of the political, economic, cultural influence. The author describes the mechanisms of these factors influence on the development of states on the national level and in the global context of the formation of democratic values, principles and guidelines.

Надійшла 5 квітня 2011 р.